

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Мельника Костянтина Юрійовича на дисертацію Бурака Володимира
Ярославовича «Правовий механізм захисту трудових прав та законних
інтересів працівників», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення**

Актуальність теми дослідження. Сьогодні випадки порушення трудових прав та законних інтересів працівників набувають в Україні системного характеру. Зокрема, громадяни піддаються дискримінації при прийнятті на роботу, роботодавці вимагають від працівників виконання роботи не передбаченої трудовим договором, перевищується норма робочого часу, несвоєчасно виплачується заробітна плата, не надається у повному обсязі щорічна відпустка.

Нині національне трудове законодавство закріплює доволі правильні, соціальні, орієнтовані на працівників норми. Однак правозахисна діяльність державних органів по припиненню правопорушень у сфері праці та відновленню прав сьогодні знаходиться на неналежному рівні.

Як відомо, трудове законодавство історично виникло як законодавство, яке передбачає певні преференції для працівників у трудових відносинах та гарантії їх трудових прав і законних інтересів. Це є головною відмінністю трудового законодавства від цивільного, основою якого є рівність прав сторін. Тому і у майбутньому трудовому законодавстві важливе місце має бути відведено належному закріпленню юридичних гарантій прав та законних інтересів працівників у трудових правовідносинах, а також удосконаленню правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Наведене засвідчує важливість та актуальність обраної Бураком Володимиром Ярославовичем теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливе для трудового права наукове завдання щодо розкриття сутності та вдосконалення правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволяючи послідовно в повній мірі розглянути всі проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом широкої джерельної бази.

В дисертаційній роботі висвітлено широке коло нових проблем правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників і запропоновано оригінальні авторські підходи щодо їх вирішення. Дисертант коректно і переконливо полемізує з іншими науковцями, аргументує свої судження, пов'язує загальнотеоретичні проблеми з конкретним емпіричним матеріалом.

У цілому, комплексний підхід до використання методів дослідження дав змогу всебічно розглянути стан правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Дисертація Бурака Володимира Ярославовича «Правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників» повною мірою відповідає вимогам паспорту спеціальності 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження є дійсно першим у вітчизняній науці трудового права комплексним дослідженням правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників, в якому подано нові ідеї і розроблено концепцію правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників та його елементів.

За результатами дисертаційного дослідження сформульовано низку положень, що виносяться на захист і містять елементи наукової новизни. Зокрема слід виділити те, що дисертантом уперше: 1) визначено поняття правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників, як системи взаємоузгоджених та взаємопов'язаних між собою елементів, таких як наявність у особи права на захист; правові принципи; норми трудового права; галузеві правовідносини; трудові права та законні інтереси працівників; правові форми захисту; юридичні факти, повноважні на захист трудових прав та правомірних інтересів суб'єкти; що свідчать про порушення права; правові способи захисту порушених прав та інтересів; правозастосувальні акти юрисдикційних та неюрисдикційних органів; акти самозахисту; 2) аргументовано висновок про зобов'язальний характер охоронних правовідносин, що постають в результаті захисту трудових прав. За змістом цих правовідносин суб'єкти поділяються на "правоможних" та "зобов'язаних осіб"; 3) сформульовано поняття правових способів захисту трудових прав та законних інтересів працівників, які з огляду на мету захисту виражаються у діях зобов'язаної особи спрямованих на задоволення заявлених правоможною особою вимог щодо запобігання або припинення порушення її трудових прав та законних інтересів; 4) правовою формою захисту трудових прав та законних інтересів працівників запропоновано вважати встановлений або не заборонений законом порядок вчинення суб'єктом захисту дій для відновлення порушених трудових прав й відшкодування завданої в результаті цього шкоди; 5) обґрунтовано критерії поділу правових форм захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Такими, на думку дисертанта, є: повноваження органу, який здійснює захист; засоби звернення правоможної особи до суб'єкта захисту або до зобов'язаної особи; регламентація процедури захисту законом або договором; правові способи захисту в межах відповідної правової форми.

Характеристика змісту дисертації. Структурно дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які поділяються на сімнадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 500 сторінок, з яких обсяг основного

тексту – 393 сторінки, список використаних джерел налічує 655 найменувань.

Розділ 1 «Поняття та загальна характеристика правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників» містить п'ять підрозділів і присвячений визначенню понять «правовий захист трудових прав та законних інтересів працівників», «правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників», вивченню правовідносин в механізмі захисту трудових прав та законних інтересів працівників, дослідженню зловживань правом суб'єктами трудових правовідносин, окресленню меж захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Слід погодитися з думкою дисертанта про існування в системі трудового права окремого інституту захисту трудових прав, цінність якого зумовлена соціальним призначенням трудового права та необхідністю реалізації його охоронної функції. Цей інститут об'єднує норми про підстави застосування захисту трудових прав та законних інтересів, принципи захисту, право суб'єкта трудових правовідносин на захист, форми та способи правового захисту.

Цікавою виявляється позиція дисертанта про поділ меж захисту трудових прав та законних інтересів працівників на об'єктивні та суб'єктивні. Так, об'єктивними межами дисертант вважає норми права; права та інтереси протилежної (іншої) сторони трудових правовідносин або ж третіх осіб; строки звернення особи за захистом; повноваження органів, які такий захист здійснюють. Суб'єктивні межі, з його точки зору, окреслені вимогою суб'єкта права на захист та виражаються через заборону порушення прав та інтересів інших осіб зобов'язаними особами (роботодавцем) і третіми особами, а також недопущенням недобросовісної конкуренції у трудових правовідносинах.

Розділ 2 «Основні елементи механізму та способи правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників» складається з шести підрозділів та присвячено вивченню права працівника на захист трудових прав та законних інтересів, визначенню принципів захисту трудових прав та законних інтересів працівників, дослідженню стану нормативно-правового забезпечення правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, розгляду суб'єктів правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, удосконаленню правових способів захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Вважаю справедливою точку зору автора, що право на захист включає в себе декілька взаємопов'язаних правоможностей: право на власні дії з метою захисту трудових прав та законних інтересів шляхом звернення до компетентних органів, ініціювання примирних процедур, а також вчинення дій спрямованих на самозахист порушеного права чи законного інтересу; право вимагати від зобов'язаної особи відновлення порушеного права у спосіб прийнятний для носія такого права та в порядку, визначеному законом; право на оскарження дій, пов'язаних із

порушенням права на захист, вимогу компенсації понесених втрат, а також звернення до державних органів з метою примусового виконання відповідних зобов'язань.

Правильним є висновок автора про необхідність доповнення КЗпП України статтею 138-1, у якій пропонується передбачити обов'язок роботодавця відшкодувати працівникові матеріальну шкоду, завдану внаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, незаконного переведення на іншу роботу, відсторонення від роботи, звільнення працівника. А також через відмову роботодавця від виконання або несвоєчасного виконання рішення органу що розглядав трудовий спір, незаконним формулюванням причини звільнення працівника; несвоєчасною виплатою роботодавцем належних працівникові сум; неналежним виконанням роботодавцем обов'язку збереження майна працівника, яке передано роботодавцю на тимчасове зберігання.

Розділ 3 «Правові форми захисту трудових прав та законних інтересів працівника» складається з шести підрозділів та присвячено визначенню поняття «правові форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників» і дослідженню різновидів форм захисту трудових прав та законних інтересів працівника, а саме: судової, адміністративної, профспілкової, альтернативної і самозахисту працівниками своїх трудових прав та законних інтересів.

Дисертант правильно вважає, що основними критеріями поділу правових форм захисту трудових прав та законних інтересів працівників є: повноваження органу, який здійснює захист; правові засоби звернення правоможної особи до суб'єкта захисту або до зобов'язаної особи; регламентація процедури захисту законом або договором; правові способи захисту в межах відповідної правової форми.

У судовій формі захисту дисертант слушно виділяє три види захисту: захист трудових прав судами загальної юрисдикції; захист трудових прав Конституційним Судом України, захист прав міжнародними судовими установами чи відповідними органами міжнародних організацій, членом або учасником яких є наша держава. Якщо перші два стосуються захисту трудових прав внутрішньодержавними органами, то останній – здійснюється на рівні міжнародних інституцій, коли вичерпані усі національні засоби юридичного захисту. У роботі доволі докладно проаналізовано практику захисту трудових прав Європейським судом з прав людини.

Викликає інтерес точка зору дисертанта щодо виділення такої форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників як альтернативна. На думку автора це не заборонені законом процедури, спрямовані на мирне врегулювання суперечностей між сторонами трудового спору на основі узгодження їхніх позицій. Вони можуть здійснюватися сторонами самостійно або шляхом залученням інших осіб, з метою вироблення взаємоприйняттого рішення, що задовольняло б інтереси кожної з них та сприяло вирішенню спору.

Справедливим є висновок дисертанта про те, що оскільки самозахист працівником своїх прав та законних інтересів є дозволеним, то роботодавцю заборонено перешкоджати у його здійсненні. Якщо відмова працівника від виконання своїх трудових обов'язків буде визнана правомірною, то вона повинна розглядатися як простий не з вини працівника. Автор правильно запропонував доповнити КЗпП України нормою про збереження за працівником середнього заробітку за весь час вчинення ним дій спрямованих на самозахист своїх трудових прав та законних інтересів.

Наукове і практичне значення дисертації. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідній сфері при подальших дослідженнях проблемних питань правового механізму захисту трудових прав та законних інтересів працівників; правотворчій діяльності при внесенні змін і доповнень до чинного трудового законодавства, а також у процесі розробки Трудового кодексу України; навчальному процесі під час викладання навчальної дисципліни «Трудове право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів тощо.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані у дисертації, достатньо повно викладені в змісті автореферату, а також восьмидесятьох вісьмох працях, серед яких: одна індивідуальна монографія, один підрозділ колективної монографії, двадцять дві наукові статті у фахових виданнях, дев'ять із них – у наукових виданнях іноземних держав, а також шістьдесят одні тези доповідей на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. Визначаючи поняття «правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників», дисертант серед його складових елементів виділив норми лише однієї галузі права - трудового (стор. 35). З цієї точки зору важко погодитися, оскільки з огляду на природу та зміст даного механізму у ньому важливу роль грають також норми національного конституційного та цивільного процесуального права, а також міжнародно-правові норми.

2. На стор. 46 дисертації автор висвітлює аспекти нормативного забезпечення захисту прав роботодавця. Вважаю, що це виходить за межі теми дисертації та предмету дослідження. Нагадаю, що тема дисертації: «Правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників», аналогічно визначено і предмет дослідження.

3. На стор. 47 дисертації дисертант пише: «Державний примус відсутній і у процедурі відновлення порушених чи оспорюваних колективних прав». Слід не погодитися з такою позицією, оскільки Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» передбачає низку випадків, коли колективні трудові спори розглядаються в судовому порядку. А Велика Палата Верховного Суду у справі № 174/580/16-ц від 26.06.2019

вказала, що оскільки сторонами спору є первинна профспілкова організація та роботодавець, а спір виник у зв'язку з невиконанням роботодавцем вимог законодавства про працю щодо забезпечення діяльності професійної спілки з питань, віднесених до її повноважень, цей спір є трудовим та віднесений до цивільного судочинства.

4. Серед спеціальних принципів захисту трудових прав та законних інтересів працівників автор виділяє наступні: змагальність сторін трудового спору та обов'язковість виконання рішень (стор. 166). Вважаю, що дані принципи є принципами правового інституту трудових спорів у трудовому праві. І якщо автор включає вказані принципи у відповідний перелік, то необхідно було б включити у нього й інші принципи правового інституту трудових спорів. Якщо ж поглянути ширше, то обов'язковість виконання рішень є міжгалузевим принципом права, а змагальність сторін трудового спору є складником відповідного міжгалузевого принципу права.

5. Дисертант на стор. 38 та 420 дисертації виділяє наступні види форм правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників: судову, адміністративну, профспілкову, альтернативну, самозахист. Наявність у цьому переліку профспілкового захисту потребує додаткового пояснення, адже по-перше, профспілка у колективних трудових спорах виступає стороною, суб'єктом чийі права порушені. Отже, виходить, що профспілка тут є тим чийі права порушені і формою їх захисту одночасно. По-друге за словами автора: «профспілковий захист полягає у діяльності профспілок по вчиненню дій з метою відновлення порушених прав, або припинення їх порушення» (стор. 421). Відзначу, що діяльність, наприклад, адвокатів також спрямована на зазначене, а отже за такою логікою у переліку форм правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників має бути присутнім і адвокатський захист. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність - незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

6. На стор. 422 дисертації автор пише, що основна сутність альтернативних форм захисту полягає, зокрема, у можливості сторін самостійно визначати вид процедур, необхідних для врегулювання спору. До альтернативних форм захисту трудових прав та правомірних інтересів дисертант відносить: примирні та третейські процедури, а також посередництво (медіація) (стор. 421). З огляду на це незрозуміло як сторони колективного трудового спору будуть самостійно визначати вид процедур, необхідних для врегулювання спору, якщо у ст. 7 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» чітко визначено, які спори за якою процедурою розглядаються.

Вказані дискусійні положення та зауваження в певній мірі носять характер побажань і порад для подальших наукових пошуків та не впливають на загальну позитивну оцінку якості виконаної дисертантом роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота на тему: «Правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників» виконана

на високому науковому рівні та відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Бурак Володимир Ярославович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри трудового та господарського права факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

К. Ю. Мельник